

Nigar Qarayeva
ADU

AMERİKA ƏDƏBİYYATINDA BİTNİK CƏRƏYANI VƏ ONUN NÜMAYƏNDƏLƏRİ

Açar sözlər: *Bitnik cərəyanı, maddi-mənəvi azadlıq, fərdilik, azad düşüncə.*

Key words: *Beat movement, financial-moral freedom, individuality, free thinking.*

Ключевые слова: *битничество, материально-моральная свобода, индивидуальность, свободное мышление.*

1950-60-cı illər Amerika ədəbiyyatını Bitnik nəslə, 1920-30-cu illər ədəbiyyatını isə "İtirilmiş nəsil" xarakterizə edirdi. Hər iki nəsil müharibə hadisələrinə münasibətini bildirirdisə də, "İtirilmiş nəsl" in reaksiyası daha konkret idi. Cek Keruak, Allen Qinzberq və Uilyam Baroz döyüş cəbhəsində baş verənləri təsvir edən heç bir roman və ya şeir yazmamışdı, çünki onlar müharibənin birbaşa şahidi olmamışdılar və buna başqa nəzər-nöqtəsindən baxırdılar.

"İtirilmiş nəslin" yazıçılarından fərqli olaraq bitniklər öz inamlarını heç vaxt itirmədilər. Onlar özlərinə inanırdılar. Digər tərəfdən, onların bir sıra fikirləri bir-birilə səsləşirdi. Caz musiqisi, məkəndəyişmə ideyası, eləcə də azadlıq və fərdilik düşüncəsi istənilən romanın, şeirin baş qəhrəmanının kişi, qadın, qoca və ya gənc olmasından asılı olmayaraq, hər iki nəsil üçün eyni idi.

"Bitnik" cərəyanının əsas nümayəndələrindən biri Cek Keruak idi. İlk dəfə 1948-ci ildə "beat" termini ilə də məhz o, çıxış etmişdi. Keruak bu sözü 1944-cü ildə otuz yaşlı bir narkotik aludəçisi Herbert Hankindən eşitdiyi *Man, I'm beat!* ("Yaman əldən düşmüşəm!") cümləsindən götürmüşdü. Sonralar o, bunu belə izah edirdi: *I used to use this expression, when I said 'Man, I'm beat!' as if I'm tired. It was my favourite word. And catching [4, 75]* ("Mən bu sözdən adətən yorğunluğumu ifadə etmək üçün istifadə edərdim. Bu, mənim ən sevdiyim söz idi və cazibədar idi").

"Beat" sözünün digər mümkün mənaları Keruakı məftun etmişdi və bu ifadəni o, yorğun, tələtdən düşmüş, ayaq üstə güclə duran, eyni zamanda cəmiyyətdən kənardə yaşayan, kasıblıq, yaxud evsizlikdən əziyyət çəkənlərə aid etmişdi. Bu insanların həyatının dəyəri olmasa da, onlar yenə öz düşüncələrini ifadə edirdilər və gələcək barədə heç də narahat olmurdular. Onlar dəqiqələrini, saatlarını, günlərini yaşayırdılar.

Bu nəslin əsas fiqurlarından biri sayılan Allen Qinzberq yəhudi idi. Keruak isə katolik təhsili almışdı. Bitniklər tez-tez Tanrı haqqında söhbətlər açırdılar. C. Keruak gündəliyində qeyd edirdi ki, həyatın əsas qayəsi Tanrını sevməkdir. Hətta o Bitnik nəslinin mahiyyətə dini nəsil olduğunda ısrarlı idi [1, 284]. "Müqəddəs", "mələklər", "uzaqqörənlik" və "qəzəb" kimi sözlər Bitnik nəslə ədəbiyyatının əsas materialına çevrilmişdi. Cek Keruak özü və digər bitniklər də budizmin tərəfdarı idilər. Bu din Tanrının tərifini vermir. Bu ateist inam ölümün var-

lıqın təbii parçası olduğunu deyir. Məhz bu səbəbdən Keruak ölümdən qorxmırdı, əksinə, onu həsrətlə gözləyirdi. Buddizm həm də Bitnik nəslinin ideologiyası ilə üst-üstə düşən ömür boyu axtarış haqqındadır. Keruak tez-tez Buddizmin xüsusiyyətlərindən biri sayılan dərinləndirməyə və cinsi münasibətdən çəkinməyə cəhd göstərirdi. Təəssüf ki, katolik dindar kimi o, bu iki müxtəlif dini uyğunlaşdırma bilmir və adətən çətin vəziyyətdə qalırdı.

Bitnik nəslinin digər bir xüsusiyyəti "maddi-mənəvi" azadlığı olan bəxtəvər insanlar kimi qaradərili əhali ilə bağlı arzu və xəyallar idi. C.Keruak, A.Qinzberq və N.Kessedinin afro-amerikanlara xüsusi rəğbəti var idi. Onlar arasında əlaqələr var idi. Bitnik yazıçıları, eləcə də afro-amerikan sakinlər Tanrıya inanırdılar və daim dinc xoşbəxtlik axtarışında idilər.

Bitnik nəslinin nümayəndələri əvvəllər Nyu Yorkda, sonralar isə immiqrantların yaşadığı və tolerant şəhər sayılan San Fransiskoda toplaşdılar. Bu nəsle mənsub qadın və kişilərin tipik həyat tərzini var idi. Həyatının konkret məqsədi olmayan Bitnik nəslinin əsas fəlsəfəsi müstəqil, sərbəst və nəzarətsiz olmaq idi. Nə qədər ömür sürəcəyindən asılı olmayaraq, Keruak öz həyatında hər bir şeyin dadına baxmaq istəyirdi. O, ən yaxşı dostları Allen Qinzberq, Nil Kessedi və Uilyam Baroz ilə birlikdə vaxt keçirməyi xoşlayırdı. Onlar hardasa görüşür, kitabları oxuyur, həyatın mənası barədə müzakirələr aparır və ədəbiyyat haqqında düşüncələrini bölüşürdülər. Dostlar ən çox da səyahətdən zövq alırdılar. "Onlar necə yaşayırdırsa, məhz onu da – öz üslublarını inkişaf etdirməyi düşünmədən – qələmə alırdılar" [3, 254].

Bitnik nəslinin nümayəndələri azad həyat tərzini keçirdilər. Həmin dövrün tənqidçiləri gənclərin törətdiyi cinayətkarlıq, oğurluq və zorakılıq Bitnik nəslini əlaqələndirirdi. Çek Keruakın bu iddialardan zəhləsi gedirdi. Bitniklər gənclərə zorakılıq və ya cinayətkarlığı öyrətmirdi, əksinə, onlara korlanmış cəmiyyətdə necə ayaqda duracağını və amerikalı həyat tərzindən necə zövq alacağını göstərmək istəyirdilər.

Bitnik nəslinin başlıca nailiyyətlərindən biri onların ədəbi baryerləri yıxıb keçmək və ədəbiyyatı küçələrə gətirmək bacarıqlarının olması idi. Onlar bunu müxtəlif yollarla – şeirlərin eşidildiyi və yüksək qiymətləndirildiyi dünya ətrafındakı kafelər və incəsənət qalereyalarında şeirlərin mütaliəsini davam etdirməklə, şeir və ədəbi əsər yazmaq üçün akademik modellərdən yan keçməklə və dövrün ümumi dili ilə yanaşı, musiqi ritmləri ilə qarışıq daha lirik nəsr ilə məşğul olmaqla edirdilər. Cibgirişlər, narkotik alverçiləri və mizantropolar Bitnik qəhrəmanı üçün arxetiplərə, süjetlər isə bu obrazların həyatına çevrilmişdi. Bu gün də Bitnik cərəyanı Bitnik nəslinin əsl memarlarının irsini davam etdirir, eyni zamanda onlar haqqında irəliləyən fərziyyələrə meydan oxuyurlar.

Bitnik nəslinin ədəbiyyatda yeni meyillərin formalaşmasında hər zaman şəxsi maraqları olmuşdur. Bunu onların "zamanı ələ keçirmək" və öz həyat təcrübələrini həqiqi səs vasitəsilə çatdırmaq öhdəliyində daha aydın görmək olar.

Bitnik cəmiyyət daxilində hər zaman yeni ideyalar irəliləyir, cəmiyyətə yeni şairlər gəlib-gedirdi. Bitnik şairi Antler bir müsahibəsində bildirir ki, "Bitniklər bir qəbilədir" və belə qarşılıqlı ailə və öhdəlik hissi onlara böyük cəlbədicilik keyfiyyəti qazandırır. Eyni zamanda bitniklərin ictimai ənənə və dəyərləri sınaq-

dan keçirmək və onlara meydan oxumaq istəkləri bu prosesdə narahatlıq doğuran münasibətlərə gətirib çıxarmışdır.

Allen Qinzberq "Bitnik nəslinin şərhini" ("A Definition of the Beat Generation") əsəsində Bitnik nəslinin təcridən ortaya çıxan beş müxtəlif izahını verir. Sonuncu izahında o yazır: "Bitnik nəslini ifadəsinin beşinci mənası antologiyada, nəşriyyatda, müstəqil kinematografiyada və digər kütləvi informasiya vasitələrində birgə işləyən şair, rejissor, rəssam, yazıçı və romançıların nüfuzu və bədii fəaliyyətləridir" [2, 238]. Bitnik cərəyanı A.Qinzberq və komandasının qurduğu Bitnik nəslinin ciddi cəhdlərindən təsirlənir. Bu cərəyan öz fəaliyyətini şəxsi dostluq, yaxud sənət əsərləri vasitəsilə Bitnik nəslinə bilavasitə bağlı olan şairlər, alimlər və təşkilatçılarla davam etdirir. Bu, Nyu Yorkda 1940-ci illərin əvvəllərindən başlayaraq heç vaxt dayanmayan bir təlim idi. O dövrdə Bitnik nəslini üç dost arasında qeyri-rəsmi formada müzakirə edilən sadəcə bir ideya idi. Bu təkcə yeni yazı üslubu, yaxud yeni ədəbi cərəyan deyildi, eyni zamanda incəsənətdən bir vasitə kimi istifadə edən ictimai hərəkət idi. Poeziya Bitnik ideologiyasını altmış ildən çox canlı saxlayan əsas aparıcı qüvvəyə çevrildi, lakin Bitnik cərəyanı Bitnik nəslini mənasına gəlmir. Bitnik cərəyanı Bitnik nəslinin poetika ilə bağlı ideologiyasını Bitniklərin ilk əsərlərində göstərdikləri mədəniyyətlər ideologiyası ilə birləşdirən yeni fikirləri sayəsində yeni mahiyyət qazanmışdır. Çikana, afro-amerikan və müəyyən dərəcədə yerli amerikalı mədəniyyətlərinin şeir qiraəti, çoxdillilik mətnlərin inteqrasiyası sayəsində Bitnik cərəyanı üzərində çox böyük təsiri və sələflərindən daha fəal siyasi mövqeyi var idi. Bob Kaufman, Raül Salinas, Anna Uoldman və bir çoxlarının iştirakı ilə Bitnik cərəyanı Bitnik nəslindən daha çoxşaxəli olmuşdu. Bitnik nəslinin cərəyanına çevrilib necə inkişaf etdiyinin təhlilini vermək üçün bu cərəyanın nə olduğunu, özünü necə qoruyub saxladığını və onu kimlərin davam etdirdiyini nəzərdən keçirmək lazımdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, Keruak məktəbi Bitnik ideyalarının tərənnüm edildiyi konkret məkandır və bu məktəb mötəbər yazıçı və şairlərdən (onların əksəriyyəti Bitnik yazıçılarıdır) təşkil olunmuşdur. Anna Uoldmanın rəhbərliyi altında fəaliyyət göstərmiş Keruak məktəbinin missiyası hər zaman kənar dünya ilə əlaqədə olmaq idi. Keruak Bitniklər arasında yazılarını təshih və redaktə etmədən təqdim edən ilk müəllifdir. O, "Yolda" əsərini ayrı-ayrı vərəqlərə deyil, uzun rulonlu kağıza yazmağı ilə tanınır. Onun poeziyası da yazdığı kağızın, yaxud qeyd dəftərcəsinin ölçüsünə görə müəyyən edilirdi.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Атлас литературы. 500 лет литературы: от Данте до Солженицына. Под ред. Малколма Брэдбери. М.: Олма-Пресс, 2005.
2. Ginsberg Allen. Deliberate Prose. Selected Essays 1952-1995. New York: Harper Perennial, 2001.
3. Swartz Omar. The View from on the Road: The Rhetorical Vision of Jack Kerouac. Carbondale: Southern Illinois University Press, 1999.
4. Turner Steve. Jack Kerouac: Angel-Headed Hipster. Viking Adult, 1996.

İnternet sources

1. <https://www.azerdict.com>
2. <http://www.nytimes.com/books/97/09/07/home/kerouac-mexico.html>.
3. <https://www.questia.com/library/666185/howl-and-other-poems>
4. <https://www.wikipedia.org>

Summary

Nigar Garayeva

The Beat Movement and its Representatives in American Literature

The American literature of 1950-1960s is characterized by formation of Beat generation. Jack Kerouac was the first who used the notion "beat". The main representatives of this generation are considered Jack Kerouac, Allen Ginsberg, William S. Burroughs and Neal Cassady. The Beat generation representatives rejected the presence of religious essence in this movement. One of the main characteristics of this movement was that the Beat poets sought to liberate poetry from academic preciosity and bring it "back to the streets". They read poetry, sometimes to the accompaniment of progressive jazz, in such beat strongholds as art galleries and bookstores. The verse was frequently chaotic and liberally sprinkled with obscenities but sometimes was powerful and moving.

Резюме

Нигяр Караева

Бит-поколение и его представители в американской литературе

В 1950-1960х годах в американской литературе сформировалось новое направление под названием Бит-поколение. Термин "бит" ("beat") принадлежит Джеку Керуаку. Основными представителями этого направления являются писатели Джек Керуак, Уильям Берроуз, Нил Кассади и поэт Аллен Гинзберг. Битничество было возведено в своего рода национальную неконформистскую религию. Оно представляло собой новое, анти-академическое искусство открытых форм, стремившееся к непосредственному контакту с аудиторией. Оно предполагало и особый стиль жизни, отвергавший урбанистическую цивилизацию, комфорт потребительского общества, буржуазные представления о браке, любви и дружбе, принятые в Америке критерии ценности человеческой личности – уровень материального благосостояния и образовательный ценз.

Rəyçilər: fil.f.d., dos.A.İsmaylova, fil.f.d., dos.N.Nuriyeva.